

8. HAFTA

TUR181

TÜRK DİLİ I

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

Konu Başlıkları

1. Noktalama İşaretleri

1. Nokta (.)
2. Virgöl (,)
3. Noktalı Virgöl (;)
4. İki Nokta (:)
5. Üç Nokta (...)

Temel Kavramlar

Bu bölümde; noktalama işaretlerinin neler olduğu, noktalama işaretlerinin nasıl kullanılması gerektiği konularına değinilecektir.

Noktalama İşaretleri

Konuşmalarımızın etkili, anlamlı ve canlı olması için sözlerimizin bazı yerlerinde duraklamalar yaparız. Bunların yazıda karşılığı noktalama işaretleridir. Noktalamalar fikirler arasındaki bağı sağlar, anlamı kolaylaştırır. Bu sebeple noktalama işaretlerine gereken önemi vermek, onları yerli yerinde kullanmak gerekir. Aksi takdirde yazılarımız anlamını yitirmiş kelimeler yığını haline gelir. Sağlam bir cümle bilgisine sahip olmak noktalama işaretlerini tereddütsüz ve bilinçle kullanmamızı sağlar.

Nokta (.)

- Anlamca tam cümlelerin sonuna konur:

**Bu yıl iyi bir tatil yaptık. Huzur buldum. Dinlendim.
“Ben, Gönen’de doğdum.”(Ömer Seyfettin)**

- Daha çok bir soruya cevap olan , cümle değerindeki anlatımların sonuna konur:

– Nereye gidiyorsun?
– Eve.

- Kısaltmalardan sonra konur:

Alm. (Almanca), İst. (İstanbul), Mat. (Matematik), Gen. Kur. (Genel Kurmay)...

- Sıra gösteren rakamlardan sonra konur: **1. 2. 3., 10. Madde, 80. Yıl, IV. Murat...**
- Gün gösteren tarihlerin rakamları arasına konur: **18.07.1982, 12.08.1979...**

NOT: Tarihlerin yazımında ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adından önce ve sonra nokta kullanılmaz: 16 Haziran 1985.

- Belli bir saatle artık dakikaları arasına konur: **Saat 15.32’de, 12.05’te, 18.00’de...**
- Rakamlarda binler basamakları arasına konur: **6.465.341 YTL**
- Bir yazının alt bölümlerini gösteren rakam ya da harflerden sonra konur: **1.2.3., A. B. C., a. b. c.**

- Bibliyografik künyelerin sonuna konur: **Muammer Ergin, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991.**

Virgül (,)

- Cümle içinde eş görevli kelimeler ve kelime grupları arasına konur:

Ör: Çiçekleri, çocukları çok severdi.

Ör: Dayımlar,halamlar,teyzemler akşam eve akın ettiler.

Ör: Seni, sesini, gözlerinin rengini unutabilsem... Yazdığın mektupları, senden kalan anıları bir kenara bırakmadım.

Ör:Solgun yüzü,dağınık saçları,üzgün haliyle herkesin dikkatini çekiyordu.

Ör: Koyun verdi,kuzu verdi,süt verdi,
Yemek verdi,ekmek verdi,et verdi

Ör: Ben,sen, o yok;biz,siz,onlar var.

- Sıralı cümlelerin ayırmakta kullanılır (Sıralı cümlede başka görevde kullanılmış bir virgül varsa cümleler noktalı virgülle ayrılır.)

Ör: Sabah serindir,sabah sessizdir,sabah dinçtir,Allah'a ve ümite yakındır,bana yakındır.

Ör: Yüzünü yıkar,kahvaltıya oturur,giyinir,kuşanır ve işine doğru yola koyulur.

Ör: Sabahları erken kalkar, yürüyüşe çıkardı.

- Cümlede anlam gereği, özellikle belirtmek istenen özne, tümleç gibi öğelerden sonra konur:

Ör: Ablası, her hafta onu ziyaret ederdi. Orada, ablasının gelmesini dört gözle beklerdi.

Ör: Milletleri **kurtaranlar**,yalnız ve ancak,muallimlerdir.

- Cümlede açıklayıcı söz öbeklerinin (ara sözlerin, ara cümlelerin) başına ve sonuna konur:

Ör: Karşıda, **ağaçların altında**, bir süre dinledim.

Bir daha, **emin ol**, seni rahatsız etmeyeceğim.

Zemin bu kadar koyu bir kırmızıya dönüşünce, **bir an için de olsa**, belirginliğini yitiriverdi sivilceleri. (Elif Şafak)

Şimdi, efendiler, **müsaade buyurursanız**, size bir sual sorayım. (Atatürk)

- Yazılarda, mektuplarda hitaplardan sonra konur:

Ör: Sayın Konuklar, Arkadaşlar,

Ör: Sevgili Anneciğim

Ör: Ey gözleri bulutlu yar,

- Yazıda tırnak içine alınmamış aktarma cümlelerin sonunda tırnak işareti yerine kullanılır:

Ör: Bu çalışmayı bu hafta teslim edin, dedi. ("Bu çalışmayı bu hafta teslim edin." dedi.)

Ör: Halimi anlamamış, bna, niye bu kadar düşüncelisin, diyordu.

Ör: Adana'ya yarın gideceğim, dedi.

Ör: Aç karnına sigara içmekle hiç de iyi etmiyorsun, dedi. (Necati Cumalı)

- Kendisinden sonra gelen cümleyi anlamca yansıtan, pekiştiren, özetleyen "**hadi, peki, evet, hayır...**" gibi kelimeleri ayırmakta kullanılır:

Ör: **Peki**, nasıl istersen öyle olsun.

Hayır, istediğim bu değildi.

Hayhay, önerinizi gerçekleştiriyoruz.

- Ondalık sayılarda tam sayıyı ondalıklı bölümden ayırmakta kullanılır: 36,4 km, 24,8 m ,4,5
- Cümlede anlam karışıklığına yol açacak bir tamlamanın oluşmasını önlemek için kullanılır:

Ör: O, durumunu düzeltmek istiyordu.

Çocuk, odasına yatmaya gitti.

İhtiyar, kadını bir süre sessizce izledi.

- Bibliyografik künyelerde yazar soyadı,adı,eser,basımevi,kaçıncı baskı olduğu,basıldığı yer vb. maddelerden sonra konur:

Ör:Rekin Ertem,İsa Kocakaplan,Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon,Kesit Yayınları,İstanbul,2012

Ör: Falih Rıfkı ATAY, Tuna Kıyıları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938.

- Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur:

Örn: Saniye Hanımefendi, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

- Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:

Örn: Akşam, yine akşam, yine akşam

Göllerde bu dem bir kamış olsam! (Ahmet Haşim)

- Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:

Örn: Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e,
– Bu anahtar köşkü de açar, dedi. (Ömer Seyfettin)

NOT: Metin içinde ve, veya, yahut, hem... hem, ya... ya, da/de bağlaçlarından sonra; zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuş kelimelerden sonra, şart ekinden sonra virgül kullanılmaz.

Örn: Cumaları bahçede buluştukça kıza kendisinin adı bir mektep talebesi olmadığını anlatmaya çalışıyordu. (Halide Edip Adıvar)

Örn: Şimdiye dek, ben kendimi bildim bileli kimse Değirmenoluk köyünden kaçıp da başka köyde çobanlık, yanaşmalık etmedi. (Yaşar Kemal)

Örn: Meydanlığa varmadan bir iki defa İsmail kendisini gördü mü diye kahveye baktı.

- Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur:

Örn: Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.

Örn: O, eski defterleri çoktan kapatmış, Osmanlıya kucağını açmıştı. (Tarık Buğra)

NOT: Metin içinde ve, veya, yahut, ya ... ya bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz:

Nihat sabaha kadar uyuyamadı ve şafak sökerken Faik'e bol teşek-kürlerle dolu bir kâğıt bırakarak iki gün evvelki cephe dönüşü kıyafeti ile sokağa fırladı. (Peyami Safa)

Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül
Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahut gül! (Yahya Kemal Beyatlı)

NOT: Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz:

Hem gider hem ağlar.
Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli. (Atasözü)
Gerek nesirde gerek nazımda yeni bir söyleyişe ulaşılmıştır.
Siz ister inanın ister inanmayın, bir gün bile durmam.
Ne kız verir ne dünürü küstürür.
Bu kurallar bugün de yarın da geçerli olacaktır.

NOT: Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan da / de bağlacından sonra virgül konmaz:

İmlamız lisanımız düzelince, lisanımız da kafamız düzelince düzele-cek çünkü o da ancak onlar kadar bozuktur, fazla değil! (Yahya Kemal Beyatlı)

NOT: Metin içinde -ınca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinden sonra virgül konmaz:

Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense. (Orhan Kemal)
Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın. (Attila İlhan)

NOT: Şart ekinden sonra virgül konmaz:

Tenha köşelerde ağız ağıza konuşurken yanlarına biri gelecek olursa hemen susuyorlardı. (Reşat Nuri Güntekin)
Gör gözlerinle de aklın yatarsa anlatıver millete. (Tarık Buğra)

Noktalı Virgül (;)

- Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için kullanılır:

Ör: Dayımın çocukları Ali, Ayşe , Ceren; teyzemin çocukları Ecem, Kerem bize geldiler.

Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.

Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; Ankara, Londra, Bakü.

- Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır:

Ör: Üzülmekten, ağlamaktan yorgun düşmüş; saatlerce uyumuştur.

Sevinçten, heyecandan içim içime sığmıyor; bağırarak, kahkahalar atmak, ağlamak istiyorum.

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır. (Atasözü)

- Aralarında virgül bulunan birden çok sıralı cümleyi ayırmada kullanılır:

Ör: Kel ölür, sırma saçlı olur; kör ölür, badem gözlü olur.

İş olur, çalışacak bulunmaz; işsiz olur, iş bulunmaz.

- Virgülün eş değerli kelimeleri ayırdığı cümlelerde özneyi belirgin kılmak, anlam karışıklığını önlemek amacıyla kullanılır:

Ör: Yiğit, dürüst, sabırlı, güçlüklerden yılmayan bir arkadaşı.

Özne

Edat: zamir, zarf gibi bir sözcük türüdür.

Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu. (Yahya Kemal Beyatlı)

İki Nokta (:)

- Kendisinden sonra açıklama yapılacak veya örnek verilecek cümlelerin sonunda kullanılır:

Ör: Sevdiğim aylar şunlardır: Ağustos, Eylül.

Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bir kısmını sıralayalım: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem.

Bu kararın istinat ettiği en kuvvetli muhakeme ve mantık şu idi: Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. (Atatürk)

Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim. (Falih Rıfkı Atay)

NOT: İki noktadan sonra gelen bölümün büyük harfle yazılıp yazılmama kuralı şöyledir: Bağımsız bir cümle ise bu cümlemin ilk sözcüğü büyük harfle , yalnızca örnekler sıralanıyorsa ilk örnek küçük harfle yazılır.

Bazı fiiler ise soyuttur: düşünmek, anlamak, öğrenmek...
Türkçede temel iki sözcük türü vardır: İsim, fiil.

- Alıntılarda tırnak işaretinden önce konur:

Ör: Öğretmen: “Konuyu dikkatle dinleyin.” dedi.

- Edebî metinlerde karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra konur:

Ör: Seza: – Beni bırak!

Ela: – Ölsem bırakmam.

Bilge Kağan: Türklerim, işitin!

Üstten gök çökmedikçe,

alttan yer delinmedikçe

ülkenizi, törenizi kim bozabilir sizin?

Koro: Göğe erer başımız

başınla senin!

Bilge Kağan: Ulusum birleşip yücelsin diye

gece uyumadım, gündüz oturmadım.

Türklerim Bilge Kağan der bana.

Ben her şeyi onlar için bildim.

Nöbetteyim! (A. Turan Oflazoğlu)

- Genel Ağ adreslerinde kullanılır: <http://tdk.org.tr>
- Matematikte bölme işareti olarak kullanılır: $56:8=7$, $100:2=50$ vb.

Üç Nokta (...)

- Tamamlanmamış cümlelerin sonunda kullanılır:

Ör: Birdenbire karşımıza çıkan araba...

Yolun iki yanında ağaçlar...

Ne çare ki çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülür-yordu da bu yanı... (Tarık Buğra)

- Olaylar, nitelikler, isimler sayıldıktan sonra, benzerleri anlamında, cümle sonuna konur:

Ör: Halkımız uysaldır, çalışkandır, barıştan yanadır...

- Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten ötürü açıklanmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine kullanılır:

Ör: Onu ... köyüne yakın bir yere saklamış.

Kılavuzu karga olanın burnu ...tan kurtulmaz.

Arabacı B...'a yaklaştığını söylüyor, ikide bir fırsat bularak arabanın içine doğru başını çeviriyordu. (Ahmet Hamdi Tanpınar)

- Alıntılarda atlanmış bölümleri göstermek için kullanılır:

Ör: "... Masal, düşlediklerimizdir. Belki de yaşama imkanı bulamadığımız şeylerdir."

... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı... (Tarık Buğra)

- Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır, karşılık verilmediği anlaşılır:
 - Dün gece neredeydin?
 - ...
 - Hadi, cevabını bekliyorum!
 - ...

- Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

— Koca Ali... Koca Ali, be!.. (Ömer Seyfettin)

NOT: Üç nokta yerine iki veya daha çok nokta kullanılmaz.

UYGULAMA

1.Aşağıdaki metinde ayraçların içine hangi noktalama işaretlerinin konulması gerektiğini belirtiniz.

Ömer Seyfettin her şeyiyle sevimli biriymiş()hatta kendisine özgü cimriliği bile hoşla gidermiş()

Bir gün arkadaşı Ali Canip Yöntem ()le aralarında şu olay geçmiş()

Bahçekapı ()dan geçerlerken bir portakal almış kendisi için Ömer Seyfettin()Ali Canip sormuş()

() Hani Ömer ()bana ()

Ömer Seyfettin manava dönerek şunları söylemiş()

()Cancağızım() şu efendinin boyuna bosuna göre bir portakal ver()

Zavallı adamcağız()hem küçük portakal arıyor()hem de kendini tutamayarak kahkahalarla gülüyormuş()

Kaynakça

- Editör Ceyhun Vedat Uygur, Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Murat Durmuş, Üniversiteler İçin Türk Dili El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2009.
- Rekin Ertem,İsa Kocakaplan,Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon,Kesit Yayınları,İstanbul,2012
- Sabahat Emir, Kompozisyon Yazma Sanatı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1986
- Yazım Kılavuzu, TDK Yayınları, Ankara, 2008.
- <http://www.tdk.gov.tr>